

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВВЕЗЕННЯ, ВИВЕЗЕННЯ І ТРАНЗИТ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН

Переміщення через митний кордон будь-якого товару - це завжди ризик, але він збільшується в декілька разів, якщо ним є лікарські засоби, від яких залежить життя і здоров'я населення України. Підтвердженням тому є зростання кількості фальсифікованих, контрабандних, контрафактних, неякісних лікарських препаратів на території країни. Ось чому створення певних передумов правової організації митно-правових відносин при ввезенні, вивезенні і транзиті ліків через митний кордон на даний час є найбільш важливим та актуальним завданням.

На сучасному етапі розвитку державності України важливого значення набуває адміністративна відповідальність, спрямована на забезпечення законності і правопорядку у сфері адміністративно-правового регулювання митних відносин, що склалися в державі [6, с. 121, 122].

У юридичній літературі окремим питанням адміністративної

відповідальності в царині митних відносин приділяли увагу такі українські й зарубіжні вчені, як Д. М. Бахрах, Є. В. Додін, Л. В. Коваль, Б. М. Лазарєв, В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, В. Я. Настюк, О. М. Бандурка, І. П. Голосніченко, С. В. Ківалов, Ю. М. Козлова, С. Г. Стеценко та ін. Цій проблематиці присвятили свої монографічні дослідження А. Т. Комзюк, С. Т. Гончарук, В. К. Колпаків, В. О. Круглов, Н. Ю. Хаманєва, Д. М. Лук'янець, Б. В. Росинський та ін. Названі науковці окреслили матеріальні й процесуальні аспекти адміністративної відповідальності й обґрунтували пропозиції щодо розвитку законодавства про адміністративні проступки.

Аналіз наукових літературних джерел показав, що деякими правниками все ж порушувалися окремі питання адміністративної відповідальності й у сфері охорони здоров'я: З. С. Гладун присвятив свою публікацію саме цим питанням, указав на шляхи

вирішення даної проблеми [3, с. 72–80]; С. Г. Стеценко звернув увагу на адміністративну й дисциплінарну відповідальність медичних працівників [13, с. 253–286]; М. В. Співак розглянула питання застосування цих видів відповідальності на практиці [12]. Певний внесок у вивчення останніх з позиції господарського права зробив В. М. Пашков, який особливу увагу приділив проблемним питанням і порядку притягнення правопорушників до кримінальної й адміністративної відповідальності органами державного контролю якості лікарських засобів за виготовлення й обіг субстандартних і підроблених ліків [Див.: 9, с. 94; 10, с. 21].

Незважаючи на вже існуючі наукові напрацювання, проблемам адміністративної відповідальності, що стосуються порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України, належної уваги не приділялося, чим і зумовлена актуальність даної статті. Мета публікації – поглиблене вивчення питань адміністративної відповідальності за ввезення, вивезення і транзит фальсифікованих лікарських засобів через митний кордон України.

Адміністративна відповідальність становить собою накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні,

а також адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального або морального характеру [1, с. 167]. Її загальні засади, склади правопорушень і система стягнень визначаються Митним кодексом України [2; 2002. – № 38. – Ст. 288] і Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2; 1984. – № 51. – Ст. 1122]. Правові підстави застосування адміністративної відповідальності щодо порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон держави закріплено в «Основах законодавства України про охорону здоров'я» [2; 1993. – № 4. – Ст. 19], Законах України «Про лікарські засоби» [2; 1996. – № 22. – Ст. 86] і «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2; 1991. – № 29. – С. 377].

Проаналізувавши чинний КУпАП, зазначимо наявність у ньому гл. 5 розд. II Особливої частини «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення», яка включає підстави адміністративної відповідальності й види стягнень. До того ж у ст. 18810 КУпАП вказується на такі адміністративні проступки, як невиконання законних вимог посадових осіб органів державного контролю якості лікарських засобів. Адміністративні правопорушення якості виробництва медичних препаратів

передбачені у гл. 13 цього Кодексу «Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації». Проте вказані вище статті даного кодифікованого акта не містять відповідальності за порушення порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України.

Згідно з «Основами законодавства України про охорону здоров'я» правопорушники законодавства про охорону здоров'я, зокрема, щодо ввезення в Україну лікарських засобів, підлягають притягненню до адміністративної, цивільно-правової або кримінальної відповідальності. Закон України «Про лікарські засоби» містить норми, які в основному повторюють загальні положення зазначених «Основ законодавства України про охорону здоров'я», що стосуються дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової і кримінальної відповідальності порушників законодавства у сфері порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України. Вищеназваний Закон регулює головним чином обіг лікарських засобів у державі, зокрема, ввезення й вивезення ліків через державний кордон, і називає орган, що здійснює контроль за дотриманням імпортерами законності щодо цієї діяльності. На жаль, у даному Законі бракує необхідних вимог

до матеріально-технічної бази й забезпечення якості лікарських засобів, кваліфікації персоналу, видів відповідальності й порядку захисту прав.

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» означені загальні умови здійснення переміщення товарів і передбачена відповідальність за їх порушення, закріплені відповідні санкції й орган, що застосовує останні.

Досконале вивчення положень вищенаведених нормативно-правових актів дозволяє зробити висновок, що вони містять тільки види відповідальності, а її застосування ускладнюється через брак переліку конкретних правопорушень, тобто фактичних підстав, що тягнуть за собою ту чи іншу відповідальність.

Важливим є визначення суб'єктів адміністративної відповідальності, тобто осіб, до яких вона може бути застосована. За КУпАП суб'єктами адміністративної відповідальності є лише фізичні особи – громадяни й посадові особи [1, с. 168]. Однак на законодавчому рівні адміністративну відповідальність встановлено і для осіб юридичних. Їх адміністративну відповідальність слід розглядати як її самостійний вид. На думку Ю. П. Битяка, у випадку вчинення адміністративного правопорушення юридичною особою можливі 3 варіанти

правових наслідків – притягнення до відповідальності (а) самої юридичної особи, (б) одночасно особи юридичної і посадових осіб і (в) лише посадової особи [1, с. 191].

На сьогодні інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб за порушення порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України перебуває в процесі становлення, містить чимало прогалин і суперечностей і залишається недостатньо дослідженим адміністративістами. Доцільно звернути увагу на брак у чинному КУпАП як норм, що стосуються адміністративної відповідальності юридичних осіб, так і правового обґрунтування їх вини. Крім того, цей Кодекс не містить чіткого переліку уповноважених органів та одностайного порядку розгляду справ про накладення адміністративних стягнень на юридичних осіб.

Критеріями розмежування видів юридичної відповідальності при переміщенні лікарських засобів через митний кордон України виступають: (а) вид правопорушення, (б) його суб'єктний склад і (в) ступінь суспільної небезпеки. Вони вказують на можливість застосування до суб'єктів, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність у досліджуваній сфері, адміністративної або кримінальної відповідальності.

Підстава застосування відповідальності адміністративної складається із 2-х взаємопов'язаних складників, а брак одного з них унеможлиблює її застосування взагалі.

Першим складником, безперечно, є правова підстава, тобто норми, що встановлюють відповідальність за правопорушення при переміщенні лікарських засобів через митний кордон – правил і порядку його здійснення. Від ефективності правових норм, що регулюють цей порядок і визначають підстави відповідальності й перелік санкцій, що застосовуються до правопорушників у цій сфері митних правовідносин, залежить насамперед здоров'я населення України [4, с. 57-61].

Другий складник становить собою фактичні підстави, що полягають у здійсненні суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або фізичною особою протиправної дії або в бездіяльності, що перешкоджають реалізації прав і законних інтересів інших осіб (держави, споживачів, контрагентів, власників прав на об'єкти інтелектуальної власності та ін.).

Ураховуючи те, що в КУпАП закріплено тільки одну фактичну підставу адміністративної відповідальності – правопорушення, а розглядуючим об'єктом виступає порядок переміщення лікарських засобів через митний кордон, зупинимося на ввезенні,

вивезенні і транзиті через митний кордон України фальсифікованих лікарських засобів.

У досліджуваній нами діяльності розглядуване правопорушення має властивий йому склад – сукупність необхідних ознак, об'єктивних і суб'єктивних елементів. До об'єктивних елементів належать: протиправна поведінка порушника, шкідливі наслідки від правопорушення, причина і зв'язок. До суб'єктивних відносять вину, тобто психічне ставлення суб'єкта до вчиненого ним правопорушення й до шкідливих наслідків, що настали чи могли б настати. Вина – обов'язкова умова відповідальності. Якщо в діяннях особи її не встановлено, а шкідливі наслідки стали результатом випадкових обставин, вважається, що немає ні суб'єктивної сторони, ні адміністративного проступку, а значить, і адміністративної відповідальності.

На нагальну потребу належного врегулювання питань адміністративної відповідальності за порушення порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України вказує (як уже відмічалось нами) значне зростання на її території неякісних, фальсифікованих лікарських препаратів. Позитивний досвід зарубіжних країн свідчить про доцільність внесення до національного законодавства змін і доповнень. Так, до Адміністра-

тивного кодексу Республіки Молдова зміни, що посилюють відповідальність за реалізацію недоброякісних лікарських засобів, були внесені [7, с. 8]. За законами Польщі провізор, викритий в навмисному розповсюдженні контрафактних ліків, довічно позбавляється права займатися фармацевтичною діяльністю. У Бельгії ще 150 років тому було видано королівський указ, яким передбачається відповідальність аптекарів за продаж неякісних лікарських препаратів [5, с. 3]. На сьогодні в Україні назріла потреба встановити адміністративну відповідальність за ввезення, вивезення і транзит через митний кордон України фальсифікованих лікарських засобів.

Варто зазначити, що 8 вересня 2011 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів» № 3718-VI [8; 2011. – № 81. – Ст. 2958], яким внесено зміни до Закону «Про лікарські засоби», Кримінального й Кримінально-процесуального кодексів України тощо. Вищевказаним Законом також доповнено КУпАП новою статтею 442 – «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів». На жаль, у ній законодавець не передбачив адміністративної відповідальності за ввезення, вивезен-

ня і транзит через митний кордон фальсифікованих лікарських препаратів, не визначив підстав для притягнення до відповідальності за порушення порядку їх переміщення через митний кордон України. Тому вважаємо за доцільне змінити назву вказаної ст. 442 на «Виготовлення, придбання, перевезення чи зберігання з метою збуту, а також збут, маркування, ввезення в Україну й вивезення з України фальсифікованих лікарських засобів» і доповнити її відповідним змістом.

Вищезазначеним Законом від 8 вересня 2011 р. доповнено і Кримінальний кодекс України шляхом внесення нової статті 3211 за такою ж назвою – «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів». У ній говориться, що умисне виготовлення контрафактних лікарських засобів, як і придбання, перевезення, пересилання чи зберігання з метою збуту або збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів, якщо такі дії створили загрозу для життя чи здоров'я особи або якщо вони вчинені у великих розмірах, караються позбавленням волі на строк до десяти років з конфіскацією цих лікарських засобів і сировини для їх виготовлення.

Отже, на даний час у чинному Кримінальному кодексі України бракує положення, що встановлює кримінальну відпові-

дальність саме за переміщення (ввезення, вивезення і транзит) фальсифікованих лікарських препаратів через митний кордон держави. У той же час законодавче закріплення кримінальної відповідальності за такі правопорушення має суттєве значення, оскільки такі злочини, з одного боку, вчинюються в царині охорони здоров'я як в одній з найважливіших складових економічного життя держави, а з другого – наражають на небезпеку здоров'я і життя її населення. До речі, слід підкреслити, що за фальсифікацію ліків у країнах Європейського Союзу карають 10-ма роками позбавлення волі, у США – від 20 років до довічного ув'язнення [11].

Таким чином, у чинному українському законодавстві закріплені загальні положення застосування адміністративної відповідальності за правопорушення, але бракує чіткого її визначення стосовно суб'єктів, які беруть участь у переміщенні лікарських препаратів через митний кордон України. Недостатньо врегульовано й питання адміністративної відповідальності за ввезення, вивезення і транзит через митний кордон України фальсифікованих лікарських засобів.

Запропоновані автором статті доповнення до чинного КУпАП України сприятимуть дотриманню законності у сфері пе-

реміщення лікарських засобів через державний митний кордон, що задовольнить населення країни доступними, якісними й безпечними ліками і забезпечить

реальне втілення конституційного припису щодо права кожної людини на охорону здоров'я, збереження здорової нації і зміцнення генофонду.

Список літератури: 1. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Бозуцький та ін. – Х.: Право, 2010. – 624 с. 2. Відомості Верховної Ради України. 3. Гладун З. С. Проблеми адміністративної відповідальності у сфері охорони здоров'я та шляхи її вирішення / З. С. Гладун // Вісн. Львів. ун-ту. – 2008. – Вип. 46. – С. 72-80. 4. Дешко Л. М. Правове регулювання господарювання у сфері охорони здоров'я: проблеми вдосконалення спеціального законодавства / Л. М. Дешко // Підпр-во, госп-во і право. – 2007. – № 5. – С. 57-61. 5. Махринский Т. Программа борьбы с фальсифицированными лекарственными средствами / Т. Махринский // Провизор. – 2003. – № 16. – С. 3-4. 6. Настюк В. Я. Адміністративна відповідальність як складник митного законодавства / В. Я. Настюк // Пробл. законності: респ. міжвідом. наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2002. – Вип. 55. – С. 120-126. 7. Новости СНГ. Молдова // Фармацевт. вестн. – 2002. – № 2 (241). – С. 8-12. 8. Офіційний вісник України. 9. Пашков В. М. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності органами державного контролю якості лікарських засобів / В. М. Пашков // Аптека: щотижневик. – 2007. – №15 (586). – С. 94-97. 10. Пашков В. М. Субстандартні та підроблені ліки: питання притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності / В. М. Пашков // Аптека: щотижневик. – 2011. – № 39 (810). – С. 21. 11. Сищук О. Ліки – найприбутковіший бізнес. Архіпелаг пігулкових підробок живе й процвітає. Чому? / О. Сищук // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2639/> 12. Співак М. В. Правові проблеми застосування адміністративної відповідальності в галузі охорони здоров'я / М. В. Співак // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=314 13. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. – Вид. 2-е, переробл. та доп. / С. Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2009. – 640 с.

ПРОБЛЕМЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ВВОЗ, ВЫВОЗ И ТРАНЗИТ ФАЛЬСИФИЦИРОВАННЫХ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ ЧЕРЕЗ ТАМОЖЕННУЮ ГРАНИЦУ

Шевчук А. М.

Изучены современные проблемы административной ответственности за нарушение порядка перемещения лекарственных средств, выделена административная ответственность за ввоз, вывоз и транзит фальсифицированных лекарственных средств через таможенную границу Украины, предложены пути её усовершенствования.

Ключевые слова: административная ответственность, таможенные правоотношения, фальсифицированные лекарственные средства, таможенная граница.

PROBLEMS OF IMPROVEMENT OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR THE IMPORT, EXPORT AND TRANSIT OF COUNTERFEIT DRUGS THROUGH CUSTOMS BORDER

Shevchuk O. M.

Studied modern problems administratively liable for violation of the movement of drugs, selected administrative responsibility for the import, export and transit of counterfeit drugs through customs border of Ukraine, the ways of its improvement.

Key words: administrative responsibility, legal customs, counterfeit medicines, the customs border.

Надійшла до редакції 16.01.2012 р.